

Филип МАРКОВСКИ
markovski_filip@hotmail.com

НЕКОИ СПЕЦИФИЧНОСТИ И НОВИНИ ВО ВИЗАНТИСКАТА ЕКЛОГА СО ПОСЕБЕН ОСВРТ КОН ПОСТАВКИТЕ НА ЦАРСКАТА ИДЕОЛОГИЈА ВО НЕЈЗИНАТА ПРЕАМБУЛА

Апстракт. – Овој труд ги засегнува прашањата поврзани со византиското законодавство од VIII век. Специфичниот фокус е на преамбулата на Еклогата и нејзините карактеристични особености, како во однос на правото воопшто, така и во однос на претставувањето на византиската империјална идеологија. Секако, сублимативно се наведени и новите што Еклогата интегрално ги донела со себе. Преамбулата е избрана како посебна единица поради неколку причини. Прво, таа обезбедува сеопфатен увид во матрицата на владеење што византиските императори се стремеле да ја спроведат. Второ, сметаме дека одредени аспекти на преамбулата можат ефикасно да се обработат во концизен научен формат како овој. Целта во ова истражување не е да се спроведат длабоки правни анализи или да се откријат претходно непознати информации. Наместо тоа, сакаме да ги нагласиме феномените и трендовите поврзани со законодавството на Исавриската династија. Со иследување на овие аспекти, добиваме вредни сознанија за основните рамки што го обликувале планираното функционирање на византискиот поредок. Како додаток на овој труд ќе биде приложен првиот превод на преамбулата на македонски, базиран на критичкото издание на Л. Бургман.

Клучни зборови. – Еклога, Преамбула, Иконоборство, Лав III, Византиско право.

Истражувањата поврзани со иконоборството секогаш се покриени со завеса на несигурност и со доза на претпазливост во изнесувањето на цврсти заклучоци и тврдења. Тоа се должи на општо познатиот факт

дека иконоборскиот период во Византија припаѓа на периодот на „Темните векови“, каде изворната граѓа е целосно ограничена и мошне скудна. Најверојатно една од главните причини за таквата ситуација е подоцнежното расчистување со иконоборските документи од страна на иконофилите, со цел да се заборави тој „еретички“ период на византиско егзистирање.¹ Но, без разлика на ваквите тогашни околности, Еклогата се јавува како единствен целовит и сигурно идентификуван документ кој бил публикуван во времето на првиот иконоборски бран.² Па оттаму, несомнено самото негово постоење има непроценлива важност за градење на синхорни погледи за иконоборскиот период. Практично, преку Еклогата единствено може да се узнае каков светоглед и какви ставови проектирале првите иконоборските цареви, Лав III и Константин V. Токму во таа насока, трудот ќе се фокусира на анализа на преамбулата од Еклогата, нејзината важност и нејзините политичко-правни устројстава кои во крајна инстанца го прикажуваат концептот на функционирање и уредување на византиското општество низ очите на иконоборските цареви, што всушност не може да се долови со ниту еден друг документ во тој период.

Целта на овој труд не е да влегува длабоко во правничкиот простор, туку со еден сублимативен и аналитички пристап да ги презентира најважните додадени вредности кои ги донела со себе Еклогата, низ призмата на својата преамбула, што би послужило за сеопфатен увид во устројството на византиското општество и кон византискиот модел на царување во VIII век. Исто така, поради сложеноста на материјата, сметаме дека е нужно да се направи и кратка ретроспектива на политичките причини кои довеле до тоа Лав III да се издигне на престолот и да се зафати со законодавна политика. На крајот, за директна илустрација, кон анализата ќе биде додаден и првиот превод на преамбулата на македонски јазик направен врз најновото критичко издание на Еклогата.

Општествено-политички контекст од втората половина на VI век до првата половина на VIII

Втората половина на VI век и почетокот на VII век е еден од најтешките периоди за Источното Римско Царство. По смртта на Јустини-

¹ За изворите во овој период види: Brubaker & Haldon 2001, 165-199; За систематичното елиминирање на иконоборските документи јасно е изложено во Канон IX од Седмиот вселенски собор, в. Штрбеvски и Мулев 2011, 242.

² Penna & Meijering 2022, 99-100.

јан I (527-565), во Византија започнува процес на сериозна нестабилност, како во внатрешната политика, така и во надворешната. Концептот на Јустинијан за Средоземното Море како *mare nostrum* заминал во неповрат.³ Западниот дел од Византија се соочил со криза поради загубата на територии од Лангобардите, Визиготите, Аварите и Словените, додека источниот дел бил нестабилен поради војната со Персијците и внатрешните политички и црковни конфликти, кои влегле во нова етапа со доаѓањето на Ираклиј на престолот.⁴ Тешките времиња за Империјата ќе продолжат и во наредните неколку децении, кулминирајќи со опсадата на Константинопол во 626 година. По сите основи се случувале кризи, но и промени: воени, административни, демографски, економски, културни и социјални.⁵ Империјата немала време за стабилизација поради силната арапска наезда во 30-тите години на VII век, што довело до губење на Сирија и Палестина и кулминирало со опсадата на Константинопол од 674-678 година.⁶ Само две години по опсадата на Константинопол, Бугарите предводени од Аспарух го поразиле Константин IV и основале нова држава, принудувајќи го императорот да им плаќа данок.⁷ Паралелно со ваквата мешавина од воени дејства продолжиле и црковните превирања. Иако Ираклиј и Констанс II се обиделе да го решат спорот за Христовата природа, загубата на територии го одложила решението, кое конечно било постигнато со осудата на монотелитизмот на Шестиот вселенски собор во 680 година.⁸ Од смртта на Јустинијан I до крајот на VII век, Византија била во постојана криза, трансформирајќи се од една држава во друга со нови принципи на функционирање, како што всушност и Г. Острогорски пишува за последните години од VI век и почетните од VII век: „Со нив завршува римската, односно рановизантиската епоха. Од тешката криза што ја доживеала, Византија излегува како нова државна творба, ослободена од оптоварувањата на трулата позноримска држава и зајакната со нови сили.“⁹

Од 695 до 717 година, Византија била разорена од граѓански војни и осум промени на престолот, сè додека Лав III Исавриецот не дошол

³ Концепт што подразбирал целото Средоземно Море да биде под власт на една империја (Византија). Види: Louth 2008, 221-224.

⁴ Види повеќе: Ibid, 221-250; Sarris 2002, 81-112;

⁵ Острогорски 1992, 105-148; Успенски 2000, 408-476.

⁶ Hiti 1988, 193-194; Kokoszko & Leszka 2012, 9-15.

⁷ Божилов и Гюзелев 1999, 85-103.

⁸ Davis 1983, 258-288.

⁹ Острогорски 1992, 114.

на власт, означувајќи го крајот на Ираклиевата династија. Менувањето на императорите било изведувано од стратезите на темите,¹⁰ а царевите во овој период личеле на авантуристи. Во овие времиња додатна несигурност надвиснувала од соседните држави, како Бугарија и Калифатот. Во една ваква атмосфера се појавил Лав, тогаш стратег на темата Анатолика, како претендент на престолот. Слабиот император Теодосиј II (715-717), не можел да се спротивстави на унијата створена против него,¹¹ се спогодил со Лав и се завештал дека доброволно ќе се замонаши.¹² На тој начин, со согласност од страна на сенатот, на патријархот и на императорот Теодосиј, во текот на пролетта 717 год., Лав станал новиот император на разнишаната до темел империја.¹³

Лав III, познат по своите воени вештини, го спасил Константинопол од арабјанските напади во 717/718 година и ја крунисал својата владеење со блескава победа кај Акроинон во 740 година. Покрај успешните воени походи, Лав III, а и целата Исаврсиска династија е тесно поврзана со воведувањето на иконоборството и постапното отстранување на светите слики од христијанските храмови, но денес сè повеќе се намножуваат научните разногласија околу тоа „кога, како и во колкав интензитет била применувана иконоборската политика од страна на Лав III?“¹⁴ Токму затоа нема да даваме никакви дефинитивни искази околу конкретните постапки, но секако раздвижувањата околу отстранувањата на иконите веројатно започнале во дваесеттите години, а ја добиле својата кул-

¹⁰ Леонтиј (695-698) бил стратег на темата Елада. Тибериј II (698-705) друнгар на темата Кивереота. Анастасиј II (713-715) го довел на власт трупите од темата Опсикиа, а истите трупи го донеле на тронот и царот Теодосиј II (715-717).

¹¹ Стратег на темата Анатолика бил Артавазд, кому Лав му ветил дека ќе му ја даде ќерката за жена, доколку го поддржи во заземањето на Константинопол, а му ја ветил и титулата *куропалат*.

¹² Brubaker and Haldon 2011, 73-74.

¹³ Kaldellis 2024, 438-442.

¹⁴ Haldon and Brubaker 2011, 79-89; Kaldellis 2024, 447-450; Острогорски 1992, 204-208; Auzépy 2008, 279-280; Shedlock 1968. Постојат и гледишта дека почитувањето на иконата не интензивирало сè до IX век, па согласно на тоа се става и знак прашалник на постоење на опозиција кон почитувањето на иконите – иконоборство. v. Speck 1991, 163—247. Истиот автор отиде и чекор понатаму во негирањето и на изворната иконофилија, па оттаму и на иконоборството, тврдејќи дека Актите од Седмиот вселенски собор биле целосно изгубени во оригинал, дури подоцна почнувајќи од IX почнале одново да се составуваат (Speck 2000, 53—74), што е целосно оспорено по извонреднатата критика на Е. Ламберц во најновото критичко издание на тие акти (Lamberz (ed.) 2008, LII-LVI).

минација со Соборот во Хиерија (754 г.).¹⁵ Покрај обидите за црковна инволвираност и карактеристиките на *цезаропанизмот*, Лав III бил мошне активен и на планот на реформи во административниот дел на империјата. Се фокусираше кон зголемување на бројот на темите за да се намали моќта на стратезите на истите, па затоа како краен исход биле создадени повеќе помали теми.¹⁶

Така, со извршените новитети, Лав се етаблирал себеси како реформатор на разнишаната византиска држава.

*

Како производ на целиот овој политичко-општествен контекст, всушност, се и новите законодавни реформи. Еклогата како единствен правен документ лоциран со хронолошка одредница во 741 г.,¹⁷ несомнено ни прикижува дека Лав III и неговиот тогашен совладател, но и престолонаследник, Константин V (741-775), се зафатиле за сериозна реформа во византискиот правен поредок. Грчкиот средновековен јазик кој континуирано бил доминантен на источниот дел од империјата веќе станал и јазик на кој се пишуваат официјалните документи, како што споменавме, па така и Еклогата е законик што за прв пат во римската империја бил создаден во својата интегрална форма на грчки јазик. Но се чини дека законодавните реформи не застанале со Еклогата, бидејќи во неа не е сочинета голема збирка на закони со сестран пристап кон правната проблематика. На пример, испуштени се регулативите за аграрните односи или за статусот на занаетчиите и селаните, следствено на Еклогата неминовно ѝ требале некои дополнувања за систематичност. Во таа насока, постои голема веројатност *Додатоците на Еклогата* (Appendix Eclogae), *Земјоделскиот законик* (Νόμος γεωργικός), *Воениот законик* (Νόμος στρατιωτικός) и *Поморскиот законик* (Νόμος ναυτικός) да биле предвидени како комплементарност на еден голем корпус на закони, што во некоја смисла би го подражавале Јустинијановиот пример.¹⁸ Секако, споменатите законици не се хронолошки фиксирани и тешко е да се одреди во кој попрецизен период припаѓаат и дали биле дел од таков поширок исавриски концепт на законодавство, но во генерални црти истражувачите се согласуваат дека ова се законици што најсоодветно е да се

¹⁵ v. бел. 57.

¹⁶ Острогорски 1992, 199-200.

¹⁷ v. во натамошниот текст.

¹⁸ Humphreys 2017, 18-33; Burgmann 2009, 53-64.

сместат помеѓу почетокот на VII в. и IX в.¹⁹ Оттаму, без разлика дали имаме минималистичко или максималистичко гледање кон законодавните реформи во овој период, односно дали сметаме дека Исавриската династија ја издала само Еклогата или и другите споменати законици, обидот да се изведе темелен реформен процес, вклучувајќи ги и систематските законски реформи, се неспорен атрибут што треба да им се припише.

Тргувајќи од изнесените фактографски настани преку кои со дедукција се стигна до законодавната политика на Исавријците, а и од дадените премиси за важноста на Еклогата, несомнено се раѓа потреба од разгледување на законикот и неговото сместување во еден поширок контекст – сега, реверзибилно, преку индукција. Всушност тоа е и целта на овој труд, да се иследи преамбулата на Еклогата, каде и се наоѓаат главните нишки на нејзиниот правен идентитет, да се образложат специфичните точки и на крај со враќање назад кон премисите, преку изнесените анализи, од една страна да се „тестира“ нивната вистинитост, а од друга страна да се смести на соодветен начин во византиските историски поредок.

Структурата и неколку главни карактеристики на Еклогата

Ако се се погледне содржинскиот состав на овој правнички документ, се воочува дека е поделен на титули (поглавја) кои групирани по редослед ги опфаќаат следниве области од правните односи:

- Граѓанско право (1-8 титула)
- Облигационо право (9-13 титула)
- Процесно (формално) право (14-15 титула)
- Посебни области, како делба на воен плен (16 и 18 титула)
- Кривично право (17 титула)

Оваа поделба е соодветна и специфицирана од модерен аспект.²⁰ Но, ако се анализира самиот текст на преамбулата каде се споменува причината зошто се собираат овие одредби, во очите на законодавецот постојат две крупни области: „одредбите за секојдневните спорови, за [правните] договори, а и за соодветните казни за престапите“.²¹ Имено, евидентно е дека во синхрониот период не се навлегува толку деталистички во групирањето на самите законски одредби, а и самиот карактер

¹⁹ Ibid.

²⁰ Penna & Meijering 2022, 102-103.

²¹ v. прил. пар. 3.

на државата не дозволува јасна поделба помеѓу приватното и јавното право. Краткоста и концизноста на конкретниов византиски законик и симплифицираната форма во која се манифестира, дури и го покренуваат прашањето дали воопшто Еклогата претставува законик кој е предвиден да има широка систематична примена или пак е само еден врамен законски прирачник кој требало да служи за забрзано функционирање на правниот систем - кој пак од самиот текст се дознава дека почнува да egzистира во строго централизиран поредок.²²

Како што напоменаваме во овој труд нема да биде целисходно да се навлегува темелно во расчленување на правниот систем низ титулите на Еклогата, зашто иако се работи за релативно краток законик, сепак е особено податлив за анализирање. Напротив, пред да навлеземе во анализата на преамбулата, тука само ќе нафрлиме некои особено важни подновувања или модифицирања споредено со Јустинијановиот правен систем, и воопшто одредници кои се впечатливи за Еклогата, а се вредни да се споменат за подобар увид.

Класично-римската власт на таткото во семејството (*patria potestas*) низ целиот текст веќе се засенува, а обратпропорционално на ова, зголемени се правата на жената и децата.²³ Особено правата на жената се надградени до некој еднаков степен со мажот во врска со уделот во заедничкото сопствеништво.²⁴ Во областа на свршувачката и бракот се направени различни разигрувања. Црквата е воведена како правен застапник за бракот, но само во случаите кога не постои доволна финансиска можност на брачните сопружници да обезбедат правна формализација преку цивилните институции.²⁵ Се воведуваат и одредени ограничувања на правните причини за развод; имено, се дозволува развод само

²² Ibid, пар. 7.

²³ Конкретен пример за намалената подвластеност кон таткото е Е. Т. XVI. Не треба да се разбира дека се губи патријархалниот конструкт на семејството, бидејќи Еклогата како законик со христијански постулати (1 Кор. 11:3) не може да си го дозволи тоа. в. Лысенко 2014, 28. Исто така, треба да се потенцира дека ваквите тенденции се присутни и во времето на Јустинијан, особено со одлуките за преминување од агнатски во когнатски наследен ситем, в. Тошева 2022, 289-302; Тошева 2022, 307; Тошева 2023, 239-255.

²⁴ Поповска 2007, 70-71. За ова и детално за новостите на Еклогата в. Липшиц 1976, 195-203.

²⁵ Е. Т. 2.6. Овој чин е почеток во процесот на инволвирање на црквата како гарант за браковите. Во Еклогата црквата добива само маргинална улога во склучувањето на бракот, но законодавците направиле преседан што во иднина само ќе се наголемува во корист на црквата.

поради прељуба на жената,²⁶ немоќ за полово општење на мажот, поради заговарање убиство од која било страна, како и поради лепрозност. Практично, се наведуваат само четири правни причини поради кои може да дојде до разбрачување.²⁷ Во кривичното право, пак, кое е застапено во една титула и опфаќа 1/5 од целиот текст, клучното поместување може да се увиди во ограничувањето на смртната казна само за специфичен опсег на кривични дела, а се воведува и казна со „*furca*“, ²⁸ наместо распнувањето на крст.²⁹ Како чекор кон филантропизирање на самиот законик е и заменувањето на смртните казни со телесни и други казни како сечење на јазик, нос, раце, ослепување, протерување и камшикување. Секако, овде за филантропизирање се смета замената на смртната казна со телесна казна, а не ослободување во апсолутна смисла.³⁰ Доста впечатливо е што телесните казни најчесто се применувани врз основа на старозаветниот принцип „око за око, заб за заб“ (*lex talionis*).³¹ Една општа тенденција е прогредирањето кон изедначување на различните статусни позиции во општеството пред лицето на законот што може да се увиди низ повеќето од законските норми,³² но без разлика на таквата тенденција, на неколку места сè уште се провлекува различниот третман.³³

²⁶ Интересно е што прељубата на мажот не предизвикува такви правни консеквенци, најверојатно ова е извлечено од светоотечката традиција, од 9 канон на Св. Василиј Велики (Штрбевски и Мулев 2011, 513-514).

²⁷ Јустинијан веќе претходно (Nov. 22 & 117) ја укинал можноста за развод само со взаемна согласност на сопружниците и вовел само одредени причини за развод. Но само неколку години подоцна императорот Јустин II ја отповикал оваа одредба и повторно дозволил развод со взамена согласност. Во таа смисла, Еклогата го рееаблира концептот на Јустинијан, но причините за развод ги намалува и модифицира.

²⁸ Е. Т. 17.50. Пости различен превод на глаголот „*φορκίζειν*“. Во некои преводи е пренесено со бесење на *furca* (Humphreys 2017, 76; Поповска 2007, 159; Spulber 1929, 75), а во некои со распнување на *furca* (Липшиц 1965, 73; Веројатно се работело за бесење на осуденикот на дрвен чатал наречен „*furca*“ што имал форма на дворога вила.

²⁹ Во Јустинијановото право се споменува дека во римското право служела како екстремна казна (Dig. 48.19.28), но Јустинијан не ја променува одлуката на Константин Велики да не се врши веќе казнувањето со распнување на крст, ами да се применува бесење на *furca*, што би симболизирило христијанско филантропизирање бидејќи на вториов начин осуденикот умираше мошне брзо (Hegel 1978, 29, 40.).

³⁰ Kaldellis 2024, 444-445.

³¹ 5 Мојс. 19:21; е. г. Е. Т. 17.2, 17.10, 17.13, 17.14, 17.16, а и на бројни други места ни седумнаесеттата титула.

³² Веројатно се работи од строго христијанска морална побуда за потенцијално „демократизирање“ на Еклогата (cf. Кол. 3:11).

³³ Т. XVII ст. 11, 12, 22, 29, 49.

Сметаме дека тука е сходно да се споменат два-три збора околу датирањето на Еклогата. Старото изданието од XIX век на А. Момфератос се базира на ракопис што ја дава 726 година како година на издавање на Еклогата и врз него се направени доста преводи што го пренесуваат тоа датирање.³⁴ Изданието, пак, на Бургман кое е најново, се базира на ракопис што ја сугерира 741 година како одредница за публикацијата.³⁵ Критичкото издание на Бургман и неговата оправданост за ваквото расчитување може да се каже дека го заземаат научниот простор и полека се формира научен монопол на таа позиција.³⁶ Прашањето за дискутабилноста се состои во индиктот со вредност „9“ кој е сигурна константа во ракописите, но проблемот настанува што во совладателството на Лав III и Константин V има два индикти со таа вредност кои соодветствуваат на 726 г. и 741 г..³⁷ Од друга страна, како издржана подлога за позицијата која се застапуваше за 726 година беше и гледиштето дека во Еклогата нема никакви траги од иконоборски сфаќања и регулативи, а истовремено традиционално се сметаше дека во 727 г. се направени и првите потези околу иконоборството, што значи дека 741 г. испаѓаше од можноста за историографско засновано датирање. Во поново време, како што се множуваат истражувањата, сè повеќе се наметнува стојалиштето дека Лав III или имал мека иконоборска политика или воопшто не постоела таква сè до неговиот наследник Константин V.³⁸ Во таа смисла, веќе се губи логичката оправданост за традиционалното датирање. Нема да навлегуваме понатаму во дискусија за датирањето бидејќи потребно е да се направи едно засебно истражување, но добро е да се потенцираат трендовите и научните достигнувања кои ги ползуваме и тука во една или друга смисла.

Некои карактеристични тенденции во правото по Јустинијан I

Постојат размислувања и веројатности дека во текот на VII век, кога одново се бараат државните поставки, Јустинијановото право воопшто и да не било непосредно користено, од една страна поради недос-

³⁴ Monferratus 1889.

³⁵ За детална дискусија види: Burgman 1983, 10-12; 100-104; За другите датирања врз едисијата на Antonius G. Monferratus v. Gero 1973, 48 n. 1.

³⁶ Daphne & Meijering 2022, 100; Humphreys 2017, 1-2; Humphreys 2021, 32; Kaldellis 2024, 444-445.

³⁷ Humphreys 2017, 14.

³⁸ Детално за ова во: Brubaker & Haldon 2011, 69-212; Humphreys 2021, 325-368.

тапност или неразбирливост, а од друга страна поради намерно занемавање имајќи ги предвид сосема различните затекнати околности.³⁹ Секако, неразбирливоста доаѓа од процесот на еволутивната доминација на грчкиот јазик во секоја сфера од општеството, а запоставувањето на латинскиот. Но од друга страна, рамките кои биле ставени од страна на Јустинијан воопшто не биле занемарени, тоа е очигледно од насловот на Еклогата и директното повикување на старото шестековно право. Веројатно задржувањето на старата рамка повеќе се должи на тежнеење кон икуменскиот карактер на државата, кој е проткаен низ визијата на Јустинијан и негово евентуално реетаблирање, наместо реално применување на Јустинијановите норми. Имено, во текот на VII век сретнуваме повеќе решавања на конкретни случаи, отколку трагање по едно општо законодавство. Императорите се стремеле да ги „изгаснат“ настанатите „пожари“ од место до место, преку едиктите, директни наредби или писма, а не да создадат правен систем.⁴⁰ Секако дека за воведување на системско право решение, најпрво е потребно да се создаде политички систем и територија на која може да се примени истиот. Во никој случај тоа не било VII век, кога поскоро се надвиснувале постојано нови непријателски сили и од запад и од исток, отколку да се создава цврста византиска територија. Правните школи кои биле финансирани и исклучително важни во Јустинијановиот период, со предничење на Бејрутската школа, скоро и да исчезнале во периодот што следува. Евентуално може да се претпостави дека во Константинопол имало некаква оставштина на професорските кадри од старите римски правни центри и дека таму сè уште се изучувало правото.⁴¹ Веројатно е дека толкувањата направени врз основните одредби од Јустинијановиот корпус од страна на образованите професори (*antecessores*) и тогашните правни адвокати (*σχολαστικοί*) биле подостапни варијанти за потребите на судските разрешувања од втората половина на VI век, па сè до издавањето на Еклогата, кон средината на VIII век.⁴² Таквата ситуација се должела на тоа што толкувањата биле подготвувани да служат како олеснети толкувања на неразбирливите законски норми или како непосредни предлози за решенија на конкретни проблеми. Оттаму изводливо е дека законотворците што Лав ги собрал за составување на Еклогата ги ползувале во голем степен ток-

³⁹ Haldon 1990, 257.

⁴⁰ Ibid, 263-64.

⁴¹ Humphreys 2014, 86. Индиректен доказ за такво нешто е канон 71 од Трулскиот собор каде се критикуваат студентите што изучуваат право (*Штрбеvски и Мулев 2011, 204*).

⁴² ODB, vol. I, 109; Humphreys 2014, 89; Burgman, *Ecloga*, 4-7.

му списите на споменатите.⁴³ Има претпоставки дека во Еклогата се присутни некои црти и од источното обичајно право, што секако е доста логично, но тешко се извлекуваат директните линии на влијание.⁴⁴ Кога византиската централна власт го изгубила бирократскиот провинциски апарат и пропаднал стариот римски систем централизиран врз големите градски центри, многу тешко одело спроведувањето на централно донесените одредби, па затоа, како што споменаваме, царевите се занимавале со континуирано решавање на поединечни локални теми, а пак разрешувањето на секојдневните граѓански проблеми било оставено на колку-толку функционалните остатоци на стариот правен поредок што во тој миг станал особено корумпиран и често се донесувале одлуки согласно на поединечната волја на судијата,⁴⁵ а воедно и во некои случаи може да се претпостави дека се синхронизирале со локалното обичајно право во недостаток на државна поткрепа.⁴⁶

Следствено, несомнено се раѓала силна потреба за создавање на ново попраклично законско устројство, што ќе биде применливо во новите околности.

Главните особености на преамбула (προοίμιον) од Еклогата

Не може, а да не се започне со анализа на терминот Човекољубие (φιλανθρωπία) во Еклогата кој е клучен и во насловот на законикот и во уводот на преамбулата. Всушност, човекољубието претставува главна цел поради која се составува Еклогата. Насловот *Ἐκλογή* не значи само произволен избор на законски одредби, ами тој избор е направен за да се изврши „*поправка [на истите] за [постигнување] поголемо човекољубие*“. Имено, при составувањето на законикот, човекољубието добива централна улога околу која се гради и се подредува целата содржина. Концептот на поврзување на правото со човекољубието не е нов и е започнат од страна на Јустинијан I,⁴⁷ а Лав III и Константин V, од една страна, за да покажат континуитет и легитимизирање го следат неговиот пример, притоа модифицирајќи го во централен поим, а од друга страна,

⁴³ Можно е тие и да учествувале во законодавната комисија под терминот „богобојазливи“, како што и сугерира Бургман согласно на различни изданија на Еклогата. Види подолу.

⁴⁴ Липшиц 1965, 11-12.

⁴⁵ Прочитај го приложениот прилог подолу.

⁴⁶ Поповска 2007, 71; Haldon 1990, 269.

⁴⁷ N. 81, 89, 129, 147.

го применуваат принципот на *μίμησις* (подражавање) на Бог, кој бездруго е врвниот човекољубиец – кој преку воплотувањето го издигна човекољубието на највисок степен. Впрочем, во христијанската царска традиција човекољубието е особено значајна доблест за секој император, та според тогашниот византиски поглед секој цар е овластен од Бога да го уредува оностраното царство и воедно да го следи примерот на Христос, а со тоа и покажувањето човекољубие.⁴⁸ Тоа Божјо подражавање е прецизно нагласено со себеименувањето како пастир на христијанското стадо.⁴⁹ Како што е претходно забележано од други истражувачи⁵⁰, ова е само втор пат⁵¹ до тој момент, во правната византиска традиција царот да биде презентираан како пастир на верното стадо, со што се потенцира неговата улога како Божји претставник на земјата. Но, истовремено, ова е прв пат царот да се кити самиот себе со улогата на христијански пастир. Несомнено, ова е голем показател за улогата која Лав III сакал да ја преземе врз себе – на реформатор и возобновувач на државата со повторно поставување на христијанските темели, а од друга страна ја презентира и неговата идеологијата која веројатно целела кон *цезаропанизам*.⁵² Претходно и Константин I е обдаруван со титулата христијански пастир⁵³ но тоа никогаш не станало дел од правната традиција, ниту пак заземало толку централно место во наративот, како што е во овој случај. Човекољубието и правото стануваат комплементарни термини бидејќи веднаш во првиот параграф од преамбулата маркирачки забележително е дека Бог е и првиот законодавец на човештвото. Играјќи ја улогата на христијански пастир и Божји намесник, Лав III и Константин V, неминовно биле поттикнати да ги комбинираат и фокусираат овие Божји атрибути кај себе.

Самиот концепт на човекољубието и пошироката идејно-теоретска подлога за Божјото намесништво, по принципот „како на небото, така и на земјата“,⁵⁴ се цврсто поврзани со мотивот на „старозаветната библичност“. Имено, преамбулата на Еклогата како ниеден друг дотогашен византиски документ изобилува со директни библиски цитати, а претставува и прв законик во кој вдохновението и урнеците за правда и

⁴⁸ За целиот концепт во Византија види детално во: Constantelos 1968).

⁴⁹ Види прилог пар. 3.

⁵⁰ Humphreys 2014, 96,97.

⁵¹ Штрбеvски и Мулев 2011, 149.

⁵² Види детално: Dagron 2003, 158-191.

⁵³ VC, IV, 65:2.

⁵⁴ Мт. 6:10.

правичност се темелат токму на тие библиски цитати. Можеби библичността е уште една директна поврзаност и наследеност од Трулскиот собор, како одреден концепт на легитимизација. Како и да е, таа легитимизација не се однесува на содржината, зашто во оваа преамбула до израз доаѓа Стариот Завет и старозаветните пророчи *vis-à-vis* новозаветната сосредоченост на Трулскиот собор.⁵⁵ Се работи за апсолутна доминација на Стариот Завет, та дванаесет од петнаесет цитати се старозаветни, наспроти три новозаветни. Повикувајќи се на Мојсеј и на Соломон и нивната праведност и законспроведливост, се гради една идеологија на „Нов Израел“ во рамките на Источното Римско Царство, со нови праведни пастири на „избраниот народ“ – на христијанското патство – Лав III и Константин V, кои како крајна цел имаат да ги сузбијат „стремежите на грешниците“, односно да го ја спроведуваат небесната Божја волја на земјата. Поместениот фокус на Стариот Завет и реактуелизацијата на старозаветните идеи доаѓаат на очиглед и нешто подоцна во текот на самиот иконоборски спор, каде основните теолошки поставки на Хиерискиот собор и погледите на самиот цар Константин V се градат врз основан на старозаветни сликовни забрани.⁵⁶ Причините за ваквите тенденции генерално се спекулативни, но може да се разгледа нивниот мотив за што е можно подиректно поврзување со Бога од нивната политичко-управна позиција, како владетели на империјата. Нивната желба за брзо реформирање, зајакнување на внатрешниот систем и зацврстување на воената моќ ги принудила да побараат матрица за директна конекција со Бога, та за држава базирана на дадените од Бога закони во христијанските свети списи може да се посведочи во Стариот Завет, следствено, новиот Мојсеј и новиот Соломон изгледаат доста логично избрани модели. Дополнително, издигнувањето на пастирската улога која е поткрепена со Христовиот пример, направиле таква идејна мешавина што го овозможила претставувањето на овие императори како Божји избраници и праведници. Истовремено, воведувањето на нова општествена отсечка – како овој систем на идеи – преку која лесно се изделуваат лојалните од нелојалните, им овозможила брзо расчистување⁵⁷ со

⁵⁵ Новозаветноста е проткаени низ поздравниот говор на Светите Отци (Штрбевиќ и Мулев 2011, 147-150), но и низ целокупниот опус на канони продуцирани таму (Ibid, 157-226).

⁵⁶ За погледите на Константин V v. Gero 1997; Lamberz (ed.) 2012, 532-599; Lamberz (ed.) 2016, 600-793; Nicéphore 1989, 297-301; 303-304; Brubaker & Haldon 2011, 189-196.

⁵⁷ Класичен пример е отстранувањето на патријархот Герман веднаш откако не го потпишал бараното од страна на царот (Mango 1997, 564-565, 610-611).

своите неистомисленици и противници. Така што, претпоставуваме дека Стариот Завет им послужил како база за црпење на позитивни урнеци за Божји политички лидери (државници), врз што се обиделе да изградат нов царски идентитет. Додадено на ова Стариот Завет бил слабо ползуван идеен поредок за функционирање на држава дотогаш, затоа со воведување на старозаветните концепти им се отворила можност за брзо елиминирање на тие што ќе одбијат да го прифатат новопонуденото.

Многу често во литературата може да се забележи поврзување на свештените црковни канони од Трулскиот собор со Еклогата во некоја концепциска смисла. Исто така, се потенцира непосредното влијание од претходнодонесените одредби врз подоцнежните, што веројатно е точно, но не мора да значи дека е директно и нужно. Имено, клучниот заеднички содржател на двата процеса е немањето нови регулативи подолг временски период, и на црковно и на државно ниво, па оттаму и потребата за нови канони и нови правни одредби станува очигледна. Едноставно, новиот општествено-културен поредок настанат од големите промени причинил неопходност од ново регулирање на црковното и на државното устројство. Заедничките општествени околности, пак, донеле контекст преку кој и Трулскиот собор и составувањето на Еклогата требало да регулираат аномалии кои дотогаш не биле такви. Затоа не треба да се заклучува дека составувачите на Еклогата биле под влијание на трулските канони, туку дека обете биле повлијаени од заедничките општествени неволји. Секако тука постојат и одредени индикации кои наведуваат на тоа дека има и системски поклопувања, како на пример, тематското групирање на нормите, што не било забележано претходно во споредбата помеѓу канонските и цивилните законски норми.⁵⁸ Понатаму, би можела да се земе предвид конекцијата во однос на брачните регулативи, како и поврзаноста во однос на свршувачката.⁵⁹

Иако Трулксиот собор на некој начин е еден од антиподите на иконоборската политика во однос на светите слики,⁶⁰ не може да се каже дека е погрешно ако се направи директна корелација помеѓу одредени регулативни одредби или, пак, тоа да се погледне низ призмата на евентуален поширок општествен контекст на влијанија и околности, ка-

⁵⁸ Humphreys 2014, 92; Burgman 1983, 8.

⁵⁹ Лысенко 2014, 27-28.

⁶⁰ Brubaker and Haldon 2011, 61-62. Клучот на спротивставеноста е канон 82 со кој за прв пат во канонската историја се легимизира сликањето на Христос, поточно неговата човечка природа. За важноста на канонот види: Anderson 2021, 149-158; Barber 2002, 46; Kitzinger 1954, 121.

ко што споменавме. Така што, сметаме дека поврзувањето со каноните од овој собор има аргументационен материјал, што не мора да значи дека е непосреден и целосно намерен.

Судскиот систем во Еклогата

Што се однесува до судскиот поредок и специјализираноста на институциите и функциите можеме само да претпоставуваме што се случувало од Јустинијан I до Лав III. Тргувајќи од позиција затекната веројатно до почетокот на VII век, каде прва судска инстанца се наоѓала во секој град, *defensores civitatis*, кои можеле да сослужуваат и пресудуваат случаи од секојдневен карактер, посериозните случаи се пренесувале во судовите на провинциските намесници, односно кај таканречените *ordinarii iudices*. Понатаму нивото се издигнувало кон судовите на викариј на дијецезата (*diocesan vicarii* или *spectabiles iudicii*) кои служеле како апелациони судови, додека како врховен судија во најчест случај бил преторот на префектурата (*praefectus praetorio*) или во помал број случаи како врховна инстанца можел да се јави и императорот. Истовремено, градските епископи добивале сè поголема и поголема надлежност да пресудуваат во граѓанските спорови доколку за тоа постоела согласност од двете странки.⁶¹

Од друга страна, во Еклогата се сретнуваат следниве три термини за судии: „δικαστής“ и „ἄρχαρχός“ и „ἄρχων“. *Δικαστής*, согласно на примерите во кои е искористен, имал најредуцирани надлежности. Главно, неговото делување е поврзано со ислушување на сведоци (Е. 14.1; 14.4; 14.7; 14.10), но споменат е и во други два контексти (Е. 8.3; Е. 15.2). Нивната сфера на опсег се движи во граѓанското право, а најверојатно се работи за судии кои биле делегирани од страна на повисоките инстанции (магистратите). Од друга страна, *ἄρχαρχός*⁶² и *ἄρχων*⁶³ се доста дискутабилни

⁶¹ Haldon 1990, 269; Jones 1964, 479-480. За еволутивниот раст на судската моќ на епископите види и: Тошева 2021, 24-44.

⁶² Најдобро да се предаде на македонски е „истражен судија“, додека буквалниот превод е „слушател“. Најверојатно законодавците инсистирале на библиската основа на терминот (Рим. 2:13; Јк. 1:22) и на враќањето кон Јустинијановата терминологија. Ова е најексплоатираниот судски термин од постоечките три (тука се и „δικαστής“ „ἄρχων“) во Еклогата. Но впечатливо е дека тешко може да се одреди границата и јасното дефинирање на истите. Всушност, овој законик си нуди сопствена терминологија која не е воопштена и која може да се сфаќа само во контекстот на самиот текст.

во однос на нивната хиерархичност, така што настануваат големи дискусии какви се нивните директни надлежности и подредености; постои веројатност да се работи за истата личност, односно дека архонтот (магистратот) бил и истражен судија.⁶⁴ Архонтите тука се споменати само во судската надлежност што ја поседуваат, но можно е под терминот да се подразбира и цивилна и воена магистратска функција, дури и онаа на стратег на темите.⁶⁵ Сепак тоа останува само во сферата на спекулацијата бидејќи нема конкретни докази за што било во дадениот период настрана од претпоставките. Иако се користат термини кои се среќаваат во Јустинијановиот правен поредок, сепак, тука, во Еклогата таа терминологија е ставена во специфичен контекст, така што не може до крај да се дознаат целосните надлежности на судиите. Речиси е сигурно дека во текот на првата половина од VIII век се задржала некоја форма на основен и апелационен суд, односно хиерархиско инстанцирање на судовите.⁶⁶

Како дел од правниот поредок низ текстот на три пати се сретнува и *табулариј* (ταβουλάριος),⁶⁷ како официјален нотар кој ги подготвувал документите за трансакциите и склучените договори. Само еднаш се среќува терминот *бранител* (ст. грч. ἑκδικος, лат. defensor civitatis),⁶⁸ служба која повеќе служела за продолжување и реafirмирање на Јустинијано-

⁶³ Од искористеноста во одредбите се забележува дека терминот е многу неконкретен, односно не може да се дознае кои се дадените му нему надлежности, но може да се констатира дека опфаќа сфери и од граѓанското и од кривичното право. Фактички, освен основното значење на цивилен или воен државен службеник/магистрат кој тука добил одредени судски надлежности не може да се изведе поконцизно значење на овој термин.

⁶⁴ За некои теории околу овие три судски термини в. Humphreys 2014, 105-113.

⁶⁵ в. Kazhdan (ed.) 1991, 160.

⁶⁶ Еклога 14.7

⁶⁷ Е. 10.1.2; 14.8-9; в. Kazhdan (ed.) 1991, 1495; исто така *табулариј* е и едно од професионализираните занимања за кое е елаборирано во *Книгата на епархот* (Freshfield 1938, 3-10).

⁶⁸ Е. 10.1.2; Тука станува збор за доцноримската државна служба (ст. грч. ἑκδικος, лат. defensor civitatis) воведена во IV в. која првично била наменета да ги брани сиромавите и угнетените во судовите против оние што општествено супериорни во однос на нив. Таа првично имала низок ранг во судскиот систем, но Јустинијан I и ја подигнува важноста и влијанието. Со кризата на римската држава во втората половина на VI в. сè повеќе од улогата на бранителот преземале градските епископи. Овде во Еклогата е воочливо дека се прави обид за реактуелизација на самата служба, но факт е дека најдоцна до IX в. истата целосно се напушта. в. Harties 1999, 54; Kazhdan (ed.) 1991, 600.

вата правна меморија, отколку што реално на терен имала некакви надлежности.

Комисијата која ја составувала Еклогата, може да се каже дека не е премногу променета во својата структурална форма споредбено со VI век.⁶⁹ Прикажан е прилично комплексен систем на овластени службеници. Проблемот за истражувачите настанува кога не можат да ги идентификуваат во целост нивните практични службени должности. Први по редослед се споменуваат патрикиите: според *Тактикомот на Успенски* од IX в.⁷⁰ почеста на патрикиј ја носат скоро сите воени, административни и судски челници. Ако тоа може да се проследи и еден век порано, во времето на Лав III, тогаш станува скоро невозможно да се идентификува што стои зад конкретното именување. Понатаму следува „најславниот квестор“ за кој веќе имаме одредени попрецизни рамки на разбирање. Од контекстот се забележува дека квесторот ја имал водечката улога во законодаваната комисија за составување на Еклогата, што понатаму укажува дека службата на квесторот во VIII в. е многу слична во овластувањата со службата на дворскиот квестор (*quaestor sacri palatii*) од IV в. – подготвување и проследување на законите. Впрочем и почесната титула *ἐνδοξότατος* (најславен) наведува дека квесторот се вбројува во највисоките позиции на дворот. Но не е докрај јасно од која претходно воспоставена служба се наследува ваквото именување.⁷¹ Како трети

⁶⁹ Burgman 1983, 3-4.

⁷⁰ Oikonomidès 1972, 47-63. *Тактикомот* има непроценлива важносот за узнавање на цивилните, воените и црковни чиновници.

⁷¹ Во VI в. Јустинијан во својата 80 новела воведува нова служба *quaesitor* (χρηστωρα) која имала сосема различни овластувања од претходно споменатата, односно на втората ѝ се дадени полициски и судски овластувања, главно поврзани со доселениците во главниот град. Во *Филотеевиот Клиторогоиот* од IX в. квесторот е на 34 место во службеничката хиерархијата (Bury 1911, 136-137) па оттука се воочува дека во доцниот IX в. квесторот веројатно ги нема високите почести и овластувања и се чини дека поскоро ја имал службата на *quaesitor* отколку на *quaestor sacri palatii*. Ова не треба да значи дека намалувањето на важноста се случила на преминот од VIII в. во IX в., зашто постои можност Лав III да му ги повратил овластувањата на квесторот кои ги поседувал во минатото само за да покаже континуитет и да создаде некаква истоветност со постапките на Јустинијан – квесторот да го води законодавството, каква што позиција заземал Трибонијан – без тоа да било случај во претходниот период. Оттука произлегуваат голем број нејаснотии во однос на тоа кога престанала да има важност и реална моќ службата *quaestor sacri palatii* и дали подоцна споменуваниот квестор е наследник на функцијата што ја создал Јустинијан во VI век. Без разлика на сите тие проблематични околности, факт е дека во Еклогата квесторот има мошне висока и значајна функција, налик на онаа на

по ред се наведени „најславните ипати“; Терминот ὑπάτος е буквален превод за латинскиот термин *consul*. Од времето на Јустинијан I повеќе не се именувале конзули и тие станале само почесна титула која главно се доделувала на сенаторскиот staleж (членовите на синклитот). Следствено, слично како патрикиите, не можеме да дознаеме кои службеници или колкав број од нив опфаќа нивното именување во Еклогата и во едно кое било нивното реално законодавно познавање и влијание врз составувањето на овој законик.⁷² Како последни, директно именувани, се „антиграфите“; практично тоа се непосредно подвластените помошници на квесторот, (букв. *препишувачи*). Оваа служба претходно ја вршеле *magistri scrinorum* подвластени на *magister officiorum* (надзорник на царската канцеларија). Едноставно тоа се службеници кои ја вршеле работата на систематизирање и синхронизирање на поредокот низ законодавниот текст.⁷³ И конечно, доаѓаме до неконкретизираната фраза „останатите богобојазливи“, тука не можеме да дознаеме за кои службеници станува збор. Во едно од изданијата на *Ecloga Privata Aucta Sinaiticus*⁷⁴ фразата „λοιποὺς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἔχοντας“ е замената со „λογιστάτους σχολαστικούς“ (најучените схоластици), што во овој временски период претставува правен адвокат.⁷⁵ Но не е издржано да се оди далеку со спекулирање бидејќи во основното издание нема таков контекст.

Судскиот систем од една страна е доста упростен во смисла на хиерархиската подреденост споредено со V в. и VI в., како да се изгубиле некои службени должности во вековите помеѓу, но кога ќе се погледне правната комисија која била задолжена за изработката на новиот законик, воочливи се приличен број на различни категории кои имале правни надлежности. Сметаме дека сепак тука, во Еклогата, поради практични причини различните типови на судски подредувања биле упростени поради забрзувањето на одвивање на процесите и бирократскиот апарат што полека не можел да биде достапен на секое парче земја од империјата поради постојаната несигурност. Спротивно на ова, во центарот на империјата немало никаков проблем да се зачува или возобнови комплексна законодавна комисија која не претрпела драстични проме-

quaestor sacri palatii. За службата на квесторот види подетално во: Burgman 1983, 3-4; Kazhdan (ed.) 1991, 1765-1766l; Humphreys 2014, 86.

⁷² v. Kazhdan (ed.) 1991, 963-964; Bury 1911, 25-26.

⁷³ v. Oikonomidès 1972, 321-322. Bury 1911, 75.

⁷⁴ Simon & Troianos (eds.) 1979, 168-177.

⁷⁵ v. Kazhdan (ed.) 1991, 1852.

ни со Јустинијановата. Според тоа, може да се забележи една мешавина од комплексни и упростени правни карактеристики.

**

Иконоборските бранови на движење и нивната опозиција во текот на VIII и IX век предизвикале различни бранувања во византиското општество и неминовни рески промени по нивното завршување. Сепак, во прв план предничат промените на генералните црковни текови, односно реетаблирањето на светите слики во ортопраксата, но од друга страна поради третирањето на иконоборството како еретичко движење, денес се наоѓаме во ситуација да не располагаме со автентична иконоборска изворна граѓа како последица на реакцијата на иконофилите по завршувањето на спорот, како што беше споменато во уводот. Еклогата иако преживела до денес како автентичен документ на Исавриската династија, сепак нема иконоборски тенденции во истата, па можеби и затоа имала таков животен век. Сепак, без разлика на тоа што го преминала првиот иконофилски „филтер“ на директна елиминација, имала свој ограничен рок на практична примена. Така, за време на новото законодавство воведено од Македонската династија (Василиј I и Лав VI) Еклогата била перципирана како неортодоксен законик.⁷⁶ За да се надмине регулирањето на правните односи преку Еклогата, биле создадени *Прохиронот* и *Епанагогата* со главна цел да се амортизираат новите појави на теренот и да се замени, за нив, нехристијанскиот законик, но и новите цареви да се презентираат како нови законотворци што би влијаело позитивно на нивната општа репутација. Влијанието на новостите и во некоја смисла парадигмите што биле инкорпорираны во „иконаборскиот“ законик, сепак не биле така лесно прескокнати. Во областите на јавното и наследното право, како и во одредени делови на брачното право речиси да биле преземени целосно обрасците од Еклогата, но помали влијанија имало и во други области.⁷⁷

Оттаму, можеме да заклучиме дека Еклогата имала свој ограничен век на употреба како главен законодавен акт во империјата, до втората половина на IX век, но нејзините различни концепти биле преземани и во следните византиски законски акти, но и пошироко, како позитивни примери на примена на правото.⁷⁸

⁷⁶ Липшиц 1965, 20; Лысенко 2014, 40

⁷⁷ Поповска 2007, 73; Freshfield 1938, vii-viii.

⁷⁸ Щапов 2011; Цибранска-Костова 2022, 419-437; Margetić 1980, 53-60.

Како заклучни зборови може да се каже дека потребите од ново озаконување во VIII век биле предизвикани од причинско-последични процеси што почнале да се развиваат од втората половина на VI век, по започнатото уривање на Јустинијановиот икуменски систем на владеење. Еклогата, гледана низ нејзината преамбула, претставува еден содржински богат текст, кој најнапред го оцртува новиот замислен идентитет што законодавците сакале да го применат врз начинот на царувањето, но и врз концептот на правната државата. Јустинијан и неговото дело биле основен басен од кој се црпеле идеите за настанок, но тој идеен систем како што видовме претрпел големи модификации и од јазична смисла и од содржинска смисла. Се чини дека човекољубието како термин е маркер од еден збор за целата преамбула. А подражавањето на Бога преку тој термин и земањето на пастирската улога врз христијанското паство *vis-à-vis* свештенство и неговиот поглавар, константинополскиот патријарх, како крајна инстанца го иницираат *цезаропанизмот* како значен посакуван атрибут за Лав III и Константин V. Старозаветниот идеален систем на царување тука се надвиснува во фреквеност споредбено со новозаветноста, што сметаме дека е исклучиво поради неползуваноста до тој момент од страна на другите византиски царски ликови. Па така, тоа послужила како добра основа за градење на нова царска просопографија и религиозна конекција. Најверојатно, разнишаната и несигурна состојба во империјата биле главните двигатели да се тргне во потрага по нов царски идентитет што за возврат требало да го зацврсне авторитетот во очите на популацијата на која несомнено ѝ требало нов избавувач во тие критични моменти.

Централизираноста на судскиот систем, промовиран низ преамбулата, е уште еден показател дека било потребно да се стегне судскиот систем во црвст поредок и конечно да се намали корумпираноста преку новиот начин на финансирање на поединечните службеници. А исто така очигледна е и тенденцијата да се задржат Јустинијановите термини што би требало да биде една легитимизација на новото законодавство, односно веќе усвоениот позитивен пример на Јустинијановото право бил репродуциран во својата основа.

Целиот пристап кон формирањето на овој законик и сите проткаени мотиви низ него, дефинитивно треба да се гледаат низ призмата на еден поширок општествен поредок кој се движел еволутивно од втората половина на VI век, па сè до конкретните околности во владеењето на споменатите законодавци.

ПРИЛОГ КОН ТЕКСТОТ ПРЕВОД НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НА ПРЕАМБУЛАТА ОД ЕКЛОГАТА⁷⁹

Избор (Ἐκλογή) на закони, скратено подготвен од Лав и Константин - мудрите и благочестиви цареви - од Институциите, Дигестите, Кодексот и Новелите на Великиот Јустинијан,⁸⁰ а и поправка [на истите] за [постигнување] поголемо човекољубие;⁸¹ издаден во месец март, деветта индикција,⁸² 6248⁸³ година од создавањето на светот

Во името на Отецот и Синот и Светиот Дух

Лав и Константин благочестиви цареви

Господ и Творецот на сè, нашиот Бог, откако го создаде човекот и го удостои со слободна волја, му даде, согласно со пророчките зборови, закон за поткрепа⁸⁴ и преку него му објави сè што треба да прави и да избегнува: да ги избира оние нешта што го водат кон спасение, а да ги одбегнува причините за казнување. И никој од оние што ги држат неговите заповеди или, не дај Боже, што ги прекршуваат, нема да избегне соодветната отплата за сторените дела. Зашто Бог е тој кој однапред ги об-

⁷⁹ Преводот е извршен врз изданието на Бургман (Burgman 1983, 161-244).

⁸⁰ Сублимирано за нивната концепција и намена види: Тошева Николовска 2019, 7-14.

⁸¹ Човекољубието (филантропија) како врвна и конечна цел на составувањето на еден законик е започнато од страна на Јустинијан, а Лав и Константин за да покажат континуитет со овој законодавец го следат неговиот пример. Впрочем, во христијанската царска традиција човекољубието е особено значајна доблест за секој император, та според тогашниот теолошко-философски византиски поглед, секој цар е овластен од Бог да го уредува оностраното царство и воедно да го следи примерот на Христос, а со тоа и покажувањето човекољубие. в. Demetrios 1968, 43-50.

⁸² Индиктот е временска одредница за конкретна година во циклус од петанесет години, кој исто така се нарекувал индикт. Почетоците се во времето на Диоклецијан кој го вовел како термин за означување на пет години, но подоцна со реформите на Константин I индикацијата била строго врзана за даночната катастарска евиденција и започнала да означува период од 15 години, што воглавно било применувано на територија на Египет. Јустинијан I во *Nov. 47* задолжително го вовел индиктот да се користи како пропратен дел од севкупното датирањето на империјалната администрација, но без да се прецизира циклусот на кој му припаѓал наведените индикт-година. Види повеќе во: Kazhdan (ed.) 1991, 993; Bagnall 2004, 7-35.

⁸³ За детална дискусија види: Burgman 1983, 10-12; 100-104; За другите датирања врз едикцијата на Antonius G. Monferratus в. Gero 1973, 48 n. 1.

⁸⁴ Ис. 20:8.

јави обата исхода, а силата на неговата реч која е непроменлива и го вреднува сечие дело, според евангелските зборови, *нема да премине*.⁸⁵

Бидејќи ни ја враќа царската власт - како што благоволи - а го стои тоа во знак на нашата љубов, [проследена] со страхопочит кон Него и бидејќи, согласно со [зборовите на] Петар, корифејот на апостолите, Он ни заповеда *да бидеме пастири* на најверното [негово] стадо,⁸⁶ сметаме дека за возврат ништо [друго] за него нема предност и не е позначајно од водењето во *законитост и праведност*⁸⁷ на оние што ни ги довери, а со тоа *да се прекине веригата на секоја неправда, да се разврзат јазлите на присилните договори*⁸⁸ и да се одвратат стремежите на грешниците; па на тој начин, преку победите над непријателите, ние да бидеме овенчани од неговата семоќна рака со поскапоцена и поуважена [круна] одошто дијадемата што ја носиме, та Царството да ни биде успокоено и власта непоколеблива.

Затоа, сосредоточени со овие грижи, насочувајќи ја [нашата] бдечка мисла кон изнаоѓање на богоугодните и општополезните нешта, претпочитајќи ја праведноста како доносител на небесните нешта за сите земни суштества и како поостра од секој меч преку силата на оној кому [таа му] служи [во борба] против непријателите, како и знаејќи дека донесените закони од претходните цареви се напишани во многу книги, та за едни смислата во нив е тешко разбирлива, за други воопшто непознатлива – најмног за оние кои се наоѓаат надвор од нашиот богочуван и царски град – откако ги повикавме најславните наши патрикии, најславниот квестор, најславните ипати и антиграфи и останатите богобо-

⁸⁵ Мт. 24:35.

⁸⁶ 1 Петр. 5:2. Како што е и претходно забележано од други истражувачи (Humphreys 2014, 96,97) ова е само вториот пат (*Штрбевски и Мулев 2011*, 149), до тој момент, во правната византиска традиција царот да биде презентираан како пастир на верното стадо, со што се потенцира неговата улога како Божји претставник на земјата. Но ова е прв пат самиот цар да се кити себеси со улогата на христијански пастир. Самото ова е голем показател за улогата која Лав III сакал да ја преземе врз себе – на реформатор и возобновуваач на државата со повторно поставување на христијанските темели, а од друга страна ја покажува и неговата идеологијата која цели кон *цезаропапизам* (види детално: Dagron 2003, 158-191). Претходно и Константин I е обдаруван со титулата христијански пастир (VC, IV, 65:2) но тоа никогаш не станало дел од правната традиција, ниту пак заземало толку централно место во наративот, како што е во овој случај.

⁸⁷ Ис. 9:7; 3 Цар. 10:9.

⁸⁸ Ис. 58:6.

јазливи⁸⁹ им повелавме сите овие книги да ги соберат во нашата палата.⁹⁰ Откако иследивме сè со внимателно разгледување - и добро донесената содржина во овие книги и нашите новодонесени акти - сметавме дека е соодветно одредбите за секојдневните спорови, за [правните] договори, а и за соодветните казни за престапите, да бидат собрани на појасен и поконцизен начин во оваа книга, [целејќи] кон лесна спознатливост на моќта на овие блажени закони, кон правилно и лесно расудување во разрешувањето на споровите, кон справедливо казнување на престапниците, како и кон одвраќање и поправање на оние што се наклонети кон гревот.

Им препорачуваме, а истовремено и им заповедаме на поставените што треба да ги применуваат законите, да се воздржат од сите човечки страсти и со здрав разум да носат одлуки за вистинска праведност. Ниту да го занемаруваат сиромавиот, ниту да допуштаат вршителот на неправда да остане неосуден, ниту, пак, навидум и на збор претерано да се восхитуваат на праведноста и еднаквоста, а на дело да ги претпочитаат неправдата и алчноста како полезни, туку кога расудуваат за две страни – една што се стекнала со повеќе од потребното и другата што е оштетена (букв. „има помалку“) – обете страни да ги третираат рамноправно и да одземат од сопственикот толку колку што ќе увидат дека оштетената страна во таа ситуација била онеправдана од него. Оние, пак, кои немаат вистинска праведност што живее во нивните души, ами расипани од парите или наклонети кон пријателство или одмазднички настроени поради непријателство или понизни кон моќните, не можат исправно да расудуваат и преку својот пример да ги покажат вистинитите зборови / го покажат вистинословењето на Псалмистот: „Дали навистина кажувате правда? Судите ли праведно, вие човечки синови? Зашто во срцето свое кроите безаконија на земјата, а вашите раце плетат неправда.“⁹¹ Впрочем, како што и мудриот Соломон, зборувајќи параболично во беседата за мерките, за нееднаквиот суд рече: „голема и мала мерка се одвратни на Господа.“⁹²

⁸⁹ Неконкретизирано именување од кое не можеме да дознаеме за кои службеници станува збор. Во подоцнежното издание на Еклогата (Simon & Troianos, (eds.) 1979, 168-177) фразата „λοιπούς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἔχοντας“ е замената со „λογιστάτους σχολαστικούς“ (најучените схоластици). Схоластик во овој временски период претставува правен адвокат (Kazhdan (ed.) 1991, 1852). Без разлика како и да стоело во оригиналниот текст, не може да се осознае ништо подетално за самата комисија.

⁹⁰ Букв.: „кај нас“ (παρ’ ἡμῖν).

⁹¹ Пс. 57:1-2.

⁹² Изреки 11:1; 20:10.

Овие работи ги востановивме како опомена, воедно и како предупредување, кон тие што знаат што е праведно, а сепак ја извртуваат вистината; а за оние за кои тоа е несфатливо поради недостаток на стреш и на оние на кои целосно им е недостижно да го поделат на секој еден соодветното, според зборовите на Исус Сирахов: „тие да не бараат од Господа власт, ниту од царот почесно место, а ниту да настојуваат да станат судии бидејќи воопшто не се способни да ги сотрат неправдите.“⁹³ Оние што имаат разум, проникливост и јасно познавање за вистинитата праведност, да се сосредоточат кон исправно расудување и непристрасно да определуваат секому според заслугата. Зашто така, Нашиот Господ Исус Христос, силата и мудроста Божја, ним им дарува повеќе знаење за праведното и им ги разоткрива тешко изнаодливите нешта; Он го измудри кон вистината и Соломон додека тој го бараше праведното и му помогна да им изнајде на жените исправна и погодна одлука за детето. Бидејќи кажаното од двете (жени) беше непосведочено, тој заповеда да се отстапи тоа на природата⁹⁴ и така постапи за да се изнајде преку неа она што беше непознато: кога туѓинката бесчувствително ја прифати наредбата за убиството на детето, вистинската мајка, поради природната љубов, одби да го прифати дури и навестувањето за наредбата.⁹⁵

Оние што се поставени од нашата благочестивост да судат спорови и на кои им е врачена праведната терезија во согласност со нашите благочестиви закони, треба да ги имаат предвид овие [гореспоменати] работи, да ги разберат и да се придржуваат до нив. Зашто со таквото [постапување] се стремиме да служиме на Бога кој нам ни го врачува царскиот жезол,⁹⁶ со овие оружја, преку неговата сила, сакаме цврсто да се

⁹³ Сир. 7:4, 6.

⁹⁴ Ова може да се земе како пример со кој во христијанството се ползува „природното право (ius naturale)“. За природното право и неговата улога во христијанскиот законодавен систем види: Helmholtz 2017, 1-16.

⁹⁵ 3 Цар. 3:16-28.

⁹⁶ Тука уште еднаш се поврдува приципот (по Божја волја) по кој се верувало дека византискиот цар се именува за таков. Царот всушност се наоѓа помеѓу Бог и народот, тој е човекот кој со Божјо одоброволување управува со луѓето на земјата. Интересно е што во целиот уведен текст целосно е занемарен стариот римски принцип по кој царот се одобрува од народната толпа, а постоел кај царевите од претходниот период (v. Καργιαννόπουλος 1992, 25-42; Атанасовски 2017, 188-195). Очигледно Лав III инсистира на истакнување на христијанскиот елемент како вредносен систем.

спротивставуваме на нашите непријатели; веруваме дека христоименуваното стадо, кое од неговата власт е доверено на нашата кроткост, на ваков начин расте и напредува во добрините; се надеваме дека со ова ќе го возобновиме древното државно правосудство.

Бидејќи Нашиот Господ и Спасител Исус Христос рече: „не суде-те според надворешноста, туку судете со праведен суд,⁹⁷ исправно е да се има воздражност од секаков вид на подароци; Та запишано е: „тешко на оние што ги оправдуваат безбожништвата заради подароци⁹⁸ и оние што го извртуваат патот на кротките,⁹⁹ лишувајќи ги праведните од правдата. Нивниот корен ќе стане гнил, а цветот нивни ќе биде разнесен како прашина во воздух, зашто не сакаа да го исполнат Господовиот закон.¹⁰⁰ Имено, наградите и даровите ги ослепуваат очите на мудрите.“¹⁰¹ Обидувајќи се да направиме целосно одвраќање од таквата бесрамна лакомост, одлучивме од нашиот благочестив сакелиј (*σακέλιον*)¹⁰² да се обезбедува плата за најславниот квестор, за антиграфите и за сите што извршуваат служба во судските органи,¹⁰³ со цел тие да не земаат никаков [надомест] од ниедно лице за чиј случај одлучуваат и да не се

⁹⁷ Јн. 7:24.

⁹⁸ Ис. 5:23.

⁹⁹ Амос 2:7.

¹⁰⁰ Ис. 5:24.

¹⁰¹ 5 Мојс. 16:19.

¹⁰² Сакелиј во овој период, а почнувајќи од VII в. претставува државна благајна, пред сè наменета за собирање пари што било различно од вестиариј (*βεστιάριον*) - главно за непарични добра. Сепак не била определена јасно границата помеѓу овие две благајни, па често и од вестијариј можело во одреден дел да се исплатат парични плати. Самиот раководител на сакелиј, сакелариј, се смета дека ја презел функцијата на повереникот на приватната царска благајна (*comes rerum privatarum*) и на повереникот на државната благајна (*comes sacrarum largitionum*), односно дека сакелариј претставувал еден вид комбинација од претходните две функции. в. Kazhdan (ed.) 1991, 1828-1830; Haldon 1990, 180-186; Bury 1911, 84-85.

¹⁰³ Тука е воочлива намерата на Лав III да воведо целосна централизација на судските органи од финансиски аспект, со што би имал подобра контрола врз апаратот. Од друга страна, забрана за секаква такса или награда (давачка) за судските службеници од страна на странките во текот на судскиот процес е радикален потфат, кој што царот решил да го примени. Очигледно претходните давачки со кои странките биле оптоварени во текот на процесот воделе кон создавање на коруптивна ситуација и кон оддолжување на судскиот процес, сè со цел да се вливаат што е можно повеќе пари кај судскиот апарат. Токму затоа царот решава да посегне по ваквите мерки. За давачките на странките во претходниот период види: Jones 1964, 496-507.

исполни преку нас изреченото од пророкот - „ја предадоа правдата за сребро“¹⁰⁴ – па така, како престапници на Божјите заповеди да го навлечеме неговиот гнев.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Anderson, Benjamin. “Images in Byzantine Thought and Practice, ca. 500–700.” *A Companion to Byzantine Iconoclasm*, edited by Mike Humphreys, Brill, 2021.
- Атанасовски, А. *Византинци – Начин на Живот*. Скопје, Тримакс, 2017.
- Auzépy, Marie-France. “State of Emergency (700–850).” *The Cambridge History of the Byzantine Empire c.500–1492*, edited by Jonathan Shepard, Cambridge University Press, 2008, pp. 251–291.
- Bagnall, Roger S. *Chronological Systems of Byzantine Egypt*. Leiden/Boston: Brill, 2004.
- Barber, Charles. *Figure and Likeness: On the Limits of Representation in Byzantine Iconoclasm*. Princeton; Oxford, Princeton University Press, 2002.
- Божилов, Иван и Гюзелев, Васил. *История на средновековна България VII-XIV век*. София, Анубис, 1999.
- Brubaker, Leslie, and John Haldon. *Byzantium in the Iconoclast Era, c. 680-850: The Sources*. Birmingham, Ashgate, 2001.
- Brubaker, Leslie, and John Haldon. *Byzantium in the Iconoclast Era, c. 680–850: A History*. Cambridge, Cambridge University Press, 2011.
- Burgman, L., ed. *Ecloga: Das Gesetzbuch Leons III. und Konstantinos’ V*. Frankfurt, Löwenklau-Gesellschaft, 1983.
- Burgmann, Ludwig. “Die Nomoi Stratiotikos, Georgikos und Nautikos.” *Zbornik Radova Vizantološkog Instituta*, vol. XLVI, 2009, pp. 53–64.
- Bury, J. B. *The Imperial Administrative System in the Ninth Century*. London, Oxford University Press, 1911.
- Dagron, Gilbert. *Emperor and Priest: The Imperial Office in Byzantium*. Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

¹⁰⁴ Амос 2:6; Тука е добро да се истакне дека во уводот (преамбулата) на законикот доминираат старозаветните цитати и насочувања. Вклучени се само три цитати од Новиот Завет од вкупно петнаесет цитати, што значи дека повикувањата на Стариот Завет се неоспорно подобра подлога за градење на идеологијата и на доктрина-та на Лав III и на Константин V. Тоа, впрочем, дополнително доаѓа на очиглед од самиот иконоборски спор, каде што основните теолошки поставки на Хиерискиот собор и на самиот цар Константин V се градат врз основан на старозаветни сликовни забрани. Cf. Lamberz 2012, 532–599; Lamberz 2016, 600–793; Nicéphore 1989, 297–301; 303–304; Brubaker and Haldon 2011, 189–196.

- Davis, D. Leo. *The First Seven Ecumenical Councils (325-787): Their History and Theology*. Collegeville, The Liturgical Press, 1983.
- Demetrios, Constantelos. *Byzantine Philanthropy and Social Welfare*. New Brunswick & New Jersey, Rutgers University Press, 1968.
- Eusebius. "Vita Constantini." *Eusebius Werke*, Band 1.1: Über das Leben des Kaisers Konstantin, edited by F. Winkelmann, Berlin, Akademie-Verlag, 1975.
- Freshfield, H. E. *Roman Law in the Later Roman Empire: The Isaurian Period, Eighth Century, the Ecloga*. Cambridge, Cambridge University Press, 1938.
- Gero, Stephen. *Byzantine Iconoclasm during the Reign of Leo III, with Particular Attention to the Oriental Sources*. Louvain, Secretariat du Corpus-SCO, 1973.
- Gero, Stephen. *Byzantine Iconoclasm during the Reign of Constantine V, with Particular Attention to the Oriental Sources*. Louvain, Peeters Publishers, 1997.
- Haldon, John. *Byzantium in the Seventh Century*. Rev. ed., Cambridge, Cambridge University Press, 1990.
- Harries, J. *Law and Empire in Late Antiquity*. Cambridge, Cambridge University Press, 1999.
- Hegel, Martin. *Crucifixion: In the Ancient World and the Folly of the Message of the Cross*. Philadelphia, Fortress Press, 1978.
- Helmholtz, R. H. "Natural Law and Christianity: A Brief History." *Christianity and Natural Law: An Introduction*, edited by Norman Doe, Cambridge, Cambridge University Press, 2017, pp. 1-16.
- Hiti, Filip. *Istorija Arapa od najstarijih vremena do danas*. Sarajevo, Veselina Malesa, 1988.
- Humphreys, M. T. G. *Law, Power, and Imperial Ideology in the Iconoclast Era: c.680-850*. Oxford, Oxford University Press, 2014.
- Humphreys, Mike. "Introduction: Contexts, Controversies, and Developing Perspectives." *A Companion to Byzantine Iconoclasm*, edited by Mike Humphreys, Brill, 2021, pp. 1-108.
- Humphreys, Mike. "First Iconoclasm, ca. 700-780." *A Companion to Byzantine Iconoclasm*, edited by Mike Humphreys, Brill, 2021, pp. 325-368.
- Jones, A. H. M. *The Later Roman Empire, 284-602: A Social, Economic, and Administrative Survey*. Vol. I, Oxford: Basil Blackwell, 1964.
- Καραγιαννόπουλος, Ι. Ε. *Η πολιτική θεωρία των βυζαντινών*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας, 1992.
- Kazhdan, P. Alexander, ed. *The Oxford Dictionary of Byzantium*. Vols. I-III, NY; Oxford: Oxford University Press, 1991.
- Kitzinger, Ernst. "The Cult of Images in the Age before Iconoclasm." *Dumbarton Oaks Papers*, vol. 8, 1954, pp. 144-150.
- Kokoszko, Maciej, and J. Mirosław Leszka. "Naval Fire/Liquid Fire: Byzantine 'Miracle' Weapon and the Question of Its Familiarity to the Bulgarians between the 7th and 11th Century." *Fasciculi Archaeologiae Historicae*, vol. 25, 2012, pp. 9-15.
- Lamberz, Erich, ed. *Concilium Universale Nicaenum Secundum: Concilii Actiones I-III*. Vol. III, pars I, Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2008.
- Lamberz, Erich, ed. *Concilium Universale Nicaenum Secundum: Concilii Actiones IV-V*. Vol. III, pars II, Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2012.
- Lamberz, Erich, ed. *Concilium Universale Nicaenum Secundum: Concilii Actiones VI-VII*. Vol. III, pars III, Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2016.
- Липшиц, Е. Э. *Право и суд в Византии в IV-VIII вв.* Ленинград: Наука. Ленингр. отд-ние, 1976.

- Липшиц, Е. Э., пере., комме. *Эклога. Византийский законодательный свод VIII века*. Москва: Наука, 1965.
- Louth, Andrew. "Byzantium Transforming (600–700)." *The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500–1492*, edited by Jonathan Shepard, Cambridge: Cambridge University Press, 2008, pp. 221–250.
- Лысенко, О. Л. "Эклога 726 г. - памятник права Византии эпохи иконоборчества и «Правового новаторства»." *Вестник Московского университета, Серия 11: Право*, no. 3, 2014, pp. 16–41.
- Mango, C., and R. Scott, trans. *The Chronicle of Theophanes Confessor*. Oxford: Clarendon Press, 1997.
- Margetić, L. "Ekloga iz 726. godine i njezina važnost za našu pravnu povijest." *Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 53, 1980, pp. 53–78.
- Monferratus, G. Antonius, ed. *Ecloga Leonis Et Constantini Cum Appendice*. Athenis: Typis Fratrum Perri, 1889.
- Nicéphore. *Discours contre les iconoclasts*. traduction, présentation et notes par Mondzain-Baudinet M.-J., Paris, 1989.
- Oikonomidès, N. *Les listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles*. Paris: Éditions du Centre national de la recherche scientifique, 1972.
- Острогорски, Георги. *Историја на Византија*. Скопје: Наша книга, 1992.
- Penna, Daphne, and Roos Meijering. *A Sourcebook on Byzantine Law: Illustrating Byzantine Law through the Sources*. Leiden/Boston: Brill, 2022.
- Поповска, Билјана. *Историја на правото*, дел II. Скопје: 2ри Август, 2007.
- Sarris, Peter. "The Eastern Empire from Constantine to Heraclius (306–641)." *The Oxford History of Byzantium*, edited by Cyril Mango, Oxford; New York: Oxford University Press, 2002, pp. 19–70.
- Shedlock, R. *The Iconoclastic Edict of the Emperor Leo III 726 A.D.* Massachusetts: University of Massachusetts, 1968.
- Simon, D., and S. Troianos, eds. *Ecloga Privata Aucta Sinaiticus*. Frankfurt, 1979.
- Speck, Paul. "Wunderheilige und Bilder. Zur Frage des Beginns der Bilderverehrung." *Varia III, Poikila Byzantina*, vol. 11, 1991, pp. 163–247.
- Speck, Paul. "Bilder und Bilderstreit." *Varia VII, Poikila Byzantina*, vol. 18, 2000, pp. 53–74.
- Spulber, C. A. *L'Eclogue des Isauriens*. Cernautzi: Librairie Mühlendorf, 1929.
- Tosheva-Nikolovska, Daniela. "Some Observations on the Nomos Georgikos." *Colloquia Humanistica*, vol. 7, 2018, pp. 197–218.
- Тошева, Даниела. „Епископот како арбитер во некои случаи со насилство врз жените во доцната антика.“ *Systasis*, vol. 38, 2021, pp. 24–44.
- Тошева, Даниела. „Предбрачниот подарок на Грегорија (Јустинијан, новела 2).“ *Историја/Journal of History*, vol. 57, no. 1, 2022, pp. 305–318.
- Тошева, Даниела. „Интестатското наследување во Новелите на Јустинијан (118, 127).“ *Историја/Journal of History*, vol. 57, no. 2, 2022, pp. 289–302.
- Тошева, Даниела. „Родоскверните бракови во новите законски уредби на Јустинијан (Nov. 12, 139, 154).“ *Историја/Journal of History*, vol. LVIII, 2023, pp. 239–255.
- Тошева Николовска, Даниела, прев. *Јустинијан, Дигести (Избор од брачното право: 23–24)*. Скопје: Даниела Тошева Николовска, 2019.
- Успенски, Фјодор. *Историја Византијског Царства од 6. до 9. века*. прев. Зоран Буљугић, Београд: Zepter Book World, 2000.

- Цибранска-Костова, Марияна. "Право и власт в Предисловието към Еклогата: Славянски езикови проекции." *Palaeobulgarica / Старобългаристика*, no. 4, 2022, pp. 419-437.
- Штрбеvски, Љ. Миле, и ġак. Мулев, Јани, прев. *Свештени канони на Светата Православна црква*. Велес: Повардарска Епархија – „Св. Ѓорѓи Полошки“, 2011.
- Щапов, Н. Ярослав. *Византийская «Эклога законов» в русской письменной традиции*. Санкт-Петербург: Издательство Олега Абышко, 2011.

Filip MARKOVSKI
markovski_filip@hotmail.com

ANALYSIS OF SPECIFIC FEATURES AND INNOVATIONS
IN THE BYZANTINE ECLOGUE, WITH A SPECIAL FOCUS
ON THE IMPERIAL IDEOLOGY IN ITS PREAMBLE

(summary)

This study examines issues related to Byzantine legislation from the 8th century, with a particular focus on the preamble of the Eclogue and its unique characteristics. The preamble is examined as a separate unit for several reasons. Firstly, it offers a comprehensive insight into the governance framework that Byzantine emperors aimed to implement. Secondly, certain aspects of the preamble can be effectively addressed in a concise scientific format. The study does not aim to conduct deep legal analyses or uncover new information but rather to highlight phenomena and trends related to the legislation of the Isaurian dynasty. By examining these aspects, the study provides valuable insights into the fundamental frameworks that shaped the intended functioning of the Byzantine order. Additionally, the paper includes the first translation of the preamble into Macedonian, based on the critical edition by L. Burgmann.

In conclusion, the need for new legislation in the 8th century was driven by processes that began in the latter half of the 6th century, following the decline of Justinian's ecumenical governance system. The Eclogue, through its preamble, outlines a new envisioned identity for governance and the concept of a legal state. Justinian's work served as a foundational source, but it underwent significant modifications in both language and content. The term "philanthropy" emerges as a key marker for the entire preamble, reflecting the emulation of God and the pastoral role over the Christian flock, which in turn initiated caesaropapism as a desired attribute for Leo III and Constantine V. The Old Testament ideal of governance is more prominent compared to the New Testament, likely due to its previous underutilization by

other Byzantine emperors. This provided a basis for building a new imperial prosopography and religious connection. The unstable state of the empire likely drove the search for a new imperial identity to strengthen authority in the eyes of the population in need of a new savior during critical times.

The centralization of the judicial system, promoted through the preamble, indicates the need to tighten the judicial order and reduce corruption through new financing methods for individual officials. The retention of Justinian's terms also suggests an attempt to legitimize the new legislation by reproducing the positive example of Justinian's law. The entire approach to forming this code and its underlying motives should be viewed within the broader societal order evolving from the latter half of the 6th century to the specific circumstances of the mentioned legislators' rule.